

Török Tamás

Helynevek és fordítástudomány

A mikrotoponimák fordíthatóságáról felvidéki példák alapján

1. Bevezetés

Szlovákia magyarlakta területéről eddig az élő földrajzi névanyag gyűjtése foglalkoztatta leginkább a kutatókat, mivel azokat a korábbi tagosítás következtében a kiveszés fenyegette. Ugyanilyen szükségesnek mutatkozik azonban a történeti, illetve a mai térképeken található névanyag feltárása is. Ehhez hasonlítva mérhető le a tudatos beavatkozás a mikrotoponímiába, az államnyelv váltásból eredő szlovák–magyar névpárok kialakulása, típusai és a fordítási jellegzetességek.

Eddigi kutatásaim folyamán két tájegység helyneveivel foglalkoztam: Zobor-alja és az Alsó-Ipoly mente történeti és élő névanyagát dolgoztam fel, rendszereztem tipológiai, szerkezetileg (TÖRÖK 2002a, 2002b, 2002c, 2005, 2006, 2009). Leginkább azonban a helynevek fordításának, fordíthatóságának kérdése foglalkoztatott. A megvizsgált szlovák és magyar nyelvű térképeken szereplő mikrotoponimák összevetésével megpróbáltam fényt deríteni a névpárok viszonyára, a fordítás folyamatára, illetve arra, hogy a történeti névanyaghoz képest milyen változások érzékelhetők a szlovák névváltozatokban. Jelen írásomban e két kutatásnak a helynevek fordítására vonatkozó tapasztalatait összegzem. Érdemesnek tartottam összevetni a két terület szlovák nyelvű térképeinek fordítási sajátosságait abból a szempontból, hogy milyen átváltási műveletek a jellemzők, s ezáltal rávilágíthattam a közöttük esetlegesen meglévő különbségekre és hasonlóságokra.

A Nyitra környéki hegyes-dombos vidék a magyar nyelv északi nyelvhatára. A várostól északra fekvő falvak ma már nyelvszigeteket képeznek. Nyitrától északra, a Zobor két oldalán 14 magyar település fekszik. A népi tájszemlélet ezeket a falvakat fekvésük szerint három csoportba osztja. A Zobor–Zsibrica hegyvonulat nyugati lejtőin találhatóakat mondja *hegymegi*-eknek, a déli-délkeleti lejtőkön fekvőket *hegyaljai*-aknak, míg a Nyitra folyó bal partján elterülőket *vízmege*-eknek (vö. Barangoló 93). A Nyitra völgyében van Vicsápapáti, Egerszeg, Béd, Szalakusz és Menyhe. A hegy másik oldalán, a déli-délkeleti lejtőkön és a völgyekben húzódik meg Gerencsér, Alsócsitár, Pográny, Alsóbodok, Geszte, Kolon, Zsére, Gímes és Barslédec.

A másik vizsgált terület az Ipoly folyásának alsó szakasza. Ipolyságtól a folyó torkolatáig 13 település található: Ipolyság, Gyerk, Pereszlény, Ipolyvisk, Szete, Ipolyszakállos, Lontó, Ipolybél, Ipolypásztó, Ipolykiskeszi, Szalka, Leléd, Helemba. E területet keletről az Ipoly folyó, nyugatról az Ipolymenti-hátság és a Szekince-patak, délről pedig a Duna határolja.

2. A térképek és a földrajzi nevek

A térképek névanyaga a helynévkutatás egyik fontos forrása. Mivel kibővített formában tárja elénk a földterületet, ezért a lokalizáció és a terepviszonyok megismeréséhez is elengedhetetlen segítői a kutatónak. Minden térkép névanyaga fontos, legyen az kéziratos történeti térkép, birtokvázlat vagy mai kataszteri felmérés.

Az első részletes magyarországi térképek a török kiűzését követő időszakból származnak. A korszak határvitái és birtokadományai szükségessé tették a birtokok határainak rögzítését. Ez az igény elindította a hazai földmérés kezdeteit, melyek alapjául a határjárások és az azokat kísérő határrajzok szolgáltak. Ezek a birtoktérképek a terület jellemző természeti adottságait veszik viszonyítási alapul (forrás, patak, jelentős fák stb.), s felkerülnek rájuk a tulajdonos által megőrzött régi nevek.

Mária Terézia¹ úrbérrendezése újabb feladatot adott a magyar térképészetnek. Részletes úrbéri térképek készültek, melyeken a víz- és úthálózat mellett a külterületi építmények (rom, malom, gát, híd) is szerepeltek. Az egyes művelési ágakat eltérő színezéssel jelölték.

A 18. század első felének legjelentősebb hazai térképésze kétségtelenül MIKOVINY SÁMUEL. Részletes térképsorozatából a Pozsony megyei jelent meg elsőnek. „[A] Mária Terézia számára készített előteresztésében (*Conditiones*) megindokolja, miért van szüksége az országnak topográfiai térképekre: segíti a hadsereget harci tevékenységében, a kereskedelmet az áruszállítás módjának és útvonalának a megválasztásában, a kamarai hivatalokat a helységek fekvéséről nyújtott támogatással” (HORVÁTH–TELEKINÉ 2000: 12).

Az 1700-as évek végére felmerült az igény Magyarország egységes elvek szerinti feltérképezésére. A feladatot LIPSZKY JÁNOS végezte el, aki felhasználta elődje, GÖRÖG DEMETER egylapos, kevésbé részletes térképeit is. LIPSZKY egységesíti a vármegyék és különböző összeírások ábrázolásmódját és jelkulcsait, majd sorozatban jelenti meg térképszelvényeit (1804–1806). A napóleoni háborúk alatt megnövekedett az érdeklődés térképei iránt. Később névmutatót csatolt a térképekhez, melyek a falu- és városnevek mellett a puszták neveit is tartalmazták.

¹ A Mária Terézia által alapított szenci Collegium Oeconomicum gazdasági iskolában képezték a földmérőket.

A 18. század második felére Európa többi részéhez hasonlóan az Osztrák Császárságban is kialakultak a részletes topográfiai térképezés feltételei. Ez találkozott a hadsereg igényeivel, mely a 7 éves háború után javasolta Mária Teréziának a Birodalom összes országának felmérését, s az egész országban megindult a részletes topográfiai térképezés. A hadsereg által irányított munka *első katonai felmérés* néven vált ismertté. A munkálatokat 1764-ben kezdték, s II. József uralkodása idején, 1787-ben fejezték be. A Magyar Királyság területének felmérése 1782–1785 között zajlott. A térképek szelvényei kéziratosak és színesek voltak, titkosították őket. „A felmérési szelvényekhez 7 kötet országleírás tartozik, amelyekben a térképen nem ábrázolható katonailag fontos adatokat rögzítettek (pl. a folyók mélysége, hajózhatósága, árvizek, utak járhatósága stb.)” (KTK. 6).

Mivel az első katonai felmérés geodéziai alapjai még igen hiányosak voltak, ezért I. Ferenc császár rendeletére megkezdődtek a modern térképezést megalapozó háromszögelési munkák. Ennek nyomán készült el az Osztrák Birodalom *második katonai felmérés-e*, mely 1806-tól kisebb-nagyobb megszakításokkal 1869-ig tartott. A magyarországi területeket nagyrészt 1840–1866 között mérték fel. A saját korukban titkos, kéziratos térképek színesek voltak.

A 19. század robbanásszerű ipari fejlődése a haditechnikát sem kerülte el. A modern eszközök használata tájékozódásra és mérésre egyaránt használható, új térképeket követelt. Felismerve a dolog fontosságát I. Ferenc József császár megszervezte a *harmadik katonai felmérés-t*, mely 1869 és 1887 között egységes rendszerben az egész Osztrák–Magyar Monarchia területén zajlott. A magyarországi munkálatokat 1872–1884 között végezték. A színes térképszelvények kéziratban készültek, kiadásukat nem tervezték, titkosak voltak.

Az általános adózás bevezetése indokolta Magyarország területének polgári célokat szolgáló újabb felmérését. A mindenkire kiterjedő adózáshoz szükség volt a földterületek pontos ismeretére. A részletes és egységes léptékű kataszteri térképezést 1859-ben fejezték be, melyek alapul szolgáltak a földadó kivetéséhez és a telekkönyvi betétek szerkesztéséhez. A művelési ágakat is feltüntető újabb kataszteri felmérést 1875-ben kezdték meg (HORVÁTH–TELEKINÉ 2000: 14).

A helynevek iránti egyre fokozódó tudományos érdeklődés ösztönözte a Magyar Tudományos Akadémiát és PESTY FRIGYEST, hogy 1864 elején országos helynévgyűjtést indítsanak. Kérdőíveket küldtek ki az ország valamennyi településére, melyeket a helyi tisztviselőknek — a lakosság bevonásával — kellett kitölteniük. Bár a gyűjteményhez nem készültek térképek, mégis fontosnak tartom bemutatni, mivel a történeti névanyag kutatásához megkerülhetetlen forrásról van szó. A PESTY-féle gyűjtemény² nyelvészeti és történettudományi szempontból értékes adatokat tartalmaz, hiányosságait azonban mindenképp figyelembe

² A gyűjtemény annyiban különbözik a felsorolt forrásoktól, hogy nem térképről, hanem kéziratos helynévgyűjteményről van szó.

kell vennünk. A felgyűjtők szakértelmével és műveltségével arányos egy-egy település névanyagának gazdagsága, előfordult település, ahol csak példaként egy-két helynevet soroltak fel, máshol különböző szempontok alapján szelektáltak. Számos olyan település van azonban, ahol igyekeztek a lehető legtöbb nevet felgyűjteni, s igen gazdag anyagot küldtek vissza. Volt olyan település is, ahonnan sosem küldték vissza a kérdőíveket. Sajnálatos módon az általam vizsgált területen is akadt ilyen település (Ipolykiskeszi, Leléd, Pereszlény). Általánosan elmondható viszont, hogy a gyűjteményben szereplő földrajzi nevek névterjedelmének megállapítása igen problémás. Sok esetben nem tudni, meddig tart a névtest, mi jelöli a térszíni formát, illetve a művelési ágat (Pesty, Hont 8).

A tiranoni békediktátum következtében a Magyar Királyság északi területei Csehszlovákiához kerültek. Az újonnan alakult állam életének számos területét a jogfolytonosság jellemezte, vagyis újabb szabályozásig az 1918 előtti törvények maradtak hatályosak. Ennek szellemében évtizedeken keresztül problémamentesen használták a Monarchia idején készült magyar nyelvű térképeket. Az 1920-as évek végén kiadott telekkönyvi térképek (*Pozemkoknižné mapy*) tulajdonképpen a 19. század végi magyar kataszteri térképek átvételei, amelyen helyenként már szlovákul is feltüntetik a mikrotoponimákat.

A magyar névanyag csak a második világháborút követően volt kitéve tudatos változtatásnak. Röviddel a szövetkezetesítést követően adtak ki új kataszteri térképeket. Az *Evidenčné mapy* jellemzője, hogy a névanyag hol egy nyelven (magyarul vagy szlovákul), hol két nyelven (magyarul és szlovákul) fordul elő rajta. „[M]egszűnt a valamikori tulajdonjog alapján történő nyilvántartás. Helyébe a kollektivizálás alapján létrejött térképeket vezettek be, amelyek az új típusú, kollektív földhasználói jogokat (is) tartalmazta” (VÖRÖS F. 2006: 36). 1972-ben elkészült a Szlovák Geodéziai és Kartográfiai Vállalat Névtani Bizottságának javaslatára az új alaptérkép (*Základné mapy*), melyen a mikrotoponímiai anyagot a szlovák nyelv szabályaihoz igazították (HORVÁTH–TELEKINÉ 2000: 14). Függetlenül attól, hogy a lakosság milyen nyelven használja őket, a földrajzi elnevezéseket már csak szlovák nyelven tüntették fel.

Az említett két térkép fordításai nagyrészt tükör- vagy részfordítások. Ezek alapjául ugyan a magyar elnevezések szolgáltak, de számos esetben a magyar nevet csak részben vagy egyáltalán nem sikerült visszaadni a fordítónak (vö. TÖRÖK 2002a: 36–41, 2002b: 190–4, 2006: 36).

3. A névpárok vizsgálata³

Az átváltási műveleteket a művelet hatóköre szerint két fő típusba sorolhatjuk: 1. lexikai átváltási műveletek, melyek a mondat lexikai állományát érintik; 2.

³ Ennél a vizsgálatnál a PM (*Pozemkoknižné mapy*) és a ZM (*Základné mapy/Katastrálne mapy*) térképek szlovák névanyagát összevonva vizsgálok, mivel nincs számottevő különbség a két térkép szlovák nyelvű bejegyzései között. Ahol szükséges, feltüntettem az eltérő alakváltozatokat.

grammatikai átváltási műveletek, melyek a mondat szerkezetét érintik, s elsősorban a nyelvek grammatikai rendszerének különbségei, illetve a szövegépítési sajátosságok indokolják.

A különböző nyelvű térképek névanyagának párhuzamba állításakor kirajzóldtak azok a fordítási jellegzetességek, melyek figyelembevételével 3 fő kategóriát sikerült kialakítanom: 1. tükörfordítás, 2. átírás, 3. a szlovák név új motiváción alapul. Mivel a tükörfordítás műveletét tágabb értelemben vizsgálom, lehetőség nyílik az egyes átváltási műveletek árnyaltabb bemutatására.

A magyar helynevek közlésekor a PM térképek írásgyakorlatát követem. Ahol csak élőnyelvi párja van a szlovák névnek, ezt feltüntetem [É] megjelöléssel, és a mai helyesírásnak megfelelően közlöm (pl. *Kopasz-erdő* [É]). Gyakran előfordult, hogy a magyar vagy a szlovák térkép kétféle változatban közli az adott helynevet. A változatokat kettősponttal elválasztva adom közre (pl. *Felső fenék* : *Felső Fenék*, *Horný Čarad* : *Horný Čarad*). Zárójelbe kerül az a változat, amelyre az adott átváltási művelet nem érvényes, pl. *Belső legelő* (: *Belső legelők*) → *Vnútorný pasienok*, *Gyümölcsös irtások* → (*Vyrúbanyí sad*) : *Klčoviny*. Számos esetben az egyébként magyar nyelvű névanyagot tartalmazó PM térkép szlovák fordításokat is tartalmaz. Ha ez eltér a ZM térképen szereplő fordítástól, akkor / jellel elválasztva mindkét adatot feltüntetem (pl. *Pustatina Čarad* [PM] / *Čaradská pustatina* [ZM]). Ezek a változatok eltérő átváltási műveletek eredményei is lehetnek.

A Zoboraljával foglalkozó 19., illetve 20. századi térképeken összesen 546 földrajzi név szerepel. A Trianon utáni időszak kataszteri térképei ezekből 189 (34,61%) nevet vettek át. Ipoly menti névanyagomban 754 történeti névvel foglalkoztam, melyből 337 (44,69%) került át a szlovák nyelvű térképekre.

3.1. Tükörfordítás

Az átváltási műveletek vizsgálatakor megkülönböztettem a tükörfordítás folyamatát és annak eredményét: a tükörszót vagy tükörkifejezést. A tükörkifejezések között azokat a magyar–szlovák névpárokat vizsgáltam, amelyek közt nincs jelentésbeli különbség. Viszont további kategóriák kialakítására adott lehetőséget a névpárok közti megformáltságbeli különbség, esetenként az olyan jellegű átváltási műveletek, melyek minimálisan, de befolyásolták a jelentést. A szóalkotó „ötletet merít”, „ihletet vesz” az idegen nyelvi szóból, érződik az idegen szó motivációjának és/vagy nyelvtani megformáltságának a hatása.

Az Ipoly mentén 261 nevet vizsgáltam ebben a kategóriában, tehát elmondható, hogy a terület helyneveinek szlovák változatai 77,42%-ban tükörfordítással keletkeztek. A zoboralji helynevek közül 179-et soroltam ide, ami 94,69%-ot jelent.

3.1.1. Tükörszavak (kalkok)

Tükörszóként kezeltem azokat a névpárokat, amelyek között nincs jelentésbeli különbség és a grammatikai megformáltságbeli eltérések is elhanyagolhatók. A

legtöbb esetben a nemek konkretizálódásáról beszélhetünk (pl. *Ganádi rét* → *Ganádská lúka*).

Az Alsó-Ipoly mentén 136 tükörfelfejezést találtam a vizsgált névanyagban (pl. *Alsó rétek* → *Dolné lúky*, *Czigány és Póka harasz* → *Cigánska chrast*,⁴ *Egeres* → (*Myšička*) : *Jelšava* : *Jelšovka*, *Felső berek*⁵ → *Horný luh*, *Közép dűlő* → *Stredný hon*, *Parlagoldal* → *Úhorová strana*), míg Zoboraljáról 118 földrajzi név került ebbe a kategóriába (*Alsó telkek* → *Dolné funduše*, *Erdő dűlő* → *Lesný hon*, *Hegyes* → *Špicíak*, *Mogyorós* → *Lieškovište*, *Rétek* → *Lúky*, *Urbéri legelő* → *Urbársky pasienok*).

A *folyam*, *folyó*, *patak* földrajzi köznévi a szlovák fordítások egy részében nem jelenik meg (pl. *Duna folyam* → *Dunaj*, *Ipoly folyó* : → *Ipeľ*). Megállapítható, hogy az említett köznevek az adott magyar helynevekben értelmezőszerű utótagok, amelyek nem szerves részei a névnek. Térképészeti bejegyzésekről, névfunkciójú megnevezésekről van szó, melyek az élőnyelvi alakban nem fordulnak elő. A fordító a célnyelvbe történő átváltáskor kiemelte a szerkezetből a tényleges nevet, mert valószínűleg észlelte a szerkezet mesterséges voltát. A szlovák fordítás kevésbé specifikus, tehát mintegy „tágabb jelentésű”. A szlovák változatok egyfajta jelentéskihagyások, implicitációs fordítási eljárás nyomán keletkeztek. A fordító a valóságban használt elnevezéseket vette alapul, mindebből az következik, hogy nem a grammatikai szerkezet megváltoztatásáról van szó.

3.1.2. Formaváltás

A fordítás folyamán grammatikai formaváltás történt, mely jelentéstani szempontból elhanyagolható, számottevő jelentésbeli eltérés nincs, de a grammatikai megformáltságbeli különbség szembetűnő. A két nyelvnek nem mindig izomorf a szerkezete, illetve mások a hagyományos névformák. A *felé* névutósaknak például a szlovákban *do* előljárósak felelnek meg. Ilyen értelemben véve nincs is köztük jelentéskülönbség, csak megformáltságbeli különbség.

Számos esetben előfordul, hogy számbeli eltérés van a magyar és a szlovák változat között. Ezeket azonban nem mindig együtt vizsgálom: külön csoportot alkotnak a csak számbeli eltéréseket mutató névpárok, míg a többi esetben más grammatikai megformáltságbeli különbség is van.

Az Alsó-Ipoly menti anyagból 80, Zoboraljáról 36 névpár került ide.

⁴ A PM térképen szereplő adat térképészeti „összevont” alak (K1: *Czigány Haraszt*, K2: *Czigány haraszt*, Bv.: *Czigány haraszt*, Pesty: *Czigány haraszt*, PM: *Czigány és Póka harasz*, ZM: *Cigánska chrast*), melynek a fordító csak az egyik összetevőjét fordította le tükörfelfejezésként.

⁵ A vizsgált nevek között a *berek* szlovák fordításaként a *háj*, *húština*, *kružina*, *luh* kifejezések fordulnak elő. Ezek tulajdonképpen megfelelői a magyar szónak, hiszen bokrokkal, fákkal benőtt, ligetes területet jelentenek. A szlovák kifejezések bizonyos mértékben bővítik a *berek* jelentését, tehát generalizálódásról is beszélhetünk.

a) Számbeli eltérés

Az Ipoly mentén 22, Zoboralján pedig 20 esetben csupán számbeli eltérés van a magyar, illetve a szlovák változat között.

Kétféle típust különböztettem meg. Az egyik esetében az egyes számú magyar név szlovák párja többes számú: az Ipoly mentén 14 (*Aproszlás* → *Dielľky*, *Felemás* → *Miešaniny*, *Hegyköz* → *Medzivršie*, *Homok* → *Pieskoviská*, *Hoszszúhomok* → *Dlhé piesčiny*, *Lázak* → *Lazáky*, *Mahér rét* → *Mahérové lúky*, *Mogyorós és Zambák* → *Lieštiny*, *Nagyoszlás szőlők alatt* → (*Velké diely za Vinicami* :) *Velké diely pod vinicami*, *Rétköz* → *Medzi lúky*, *Szedernyes* → *Černice*, *Szúnyogos* → *Komárovce*, *Telek* → *Funduše*, *Uradalmi rét* → *Panské lúky*), Zoboralján 17 helynév (*Dombi dűlő* → *Brežné hony*, *Galozsa* → *Galože*, *Kenderes* → *Konopnice*, *Kerek szőlő* → *Okrúhle vinice*, *Kert megett* → *Za záhradami*, *Lefánti pallag* → *Lefantovské úhony*, *Pusztá rét* → *Suché lúky*, *Sásrét* → *Rákosové lúky*, *Sídi alsó és felső rét* → *Šidovské horné a dolné lúky*, *Söprős* → *Terkelové*, *Szeges* → *Klinové*, *Szóllóhegy* → *Vinice*, *Szőlő alatti* → *Pod vinicami*, *Toplicza sás* → *Teplické rákosy*, *Parti dűlő* → *Kopecké hony*, *Révforgó* → *Zátočiny*, *Kis osztály* → *Malé diely*). A másik esetben a többes számú magyar név egyes számú helynévként realizálódik a szlovákban: Ipoly mente 8 (*Belső legelő* : *Belső legelők* → *Vnútorný pasienok*, *Csárad kertek* → *Záhradný Čarad*, *Homokok és Homokok mellett* → *Piesok*, *Irtványok [É]* → *Irtváň*, *Kopaszok* → *Plešina*, *Öreg lucernások* → *Staré ďatelinisko*, *Pallagok* → *Pallag*, *Rajföldek* → *Rajská zem*); Zoboralja 3 helynév (*Kertek megett* → *Za záhradou* (: *Za záhradami*), (*Partok és*) *Latka* → (*Brehy a*) *Latky*, (*Salga* : *Partok és*) *Latka* → (*Šalga* : *Brehy a*) *Latky*).

b) Magyar utótag → szlovák előljáró

Viszonyító funkciójú, irányt jelölő utótagot tartalmazó magyar helynév fordításakor előljárót tartalmazó szlovák változat keletkezik, az Ipoly mentén 39, Zoboralján 12 esetben.

A vizsgált átváltási művelet érinti a grammatikai szerkezetet, és jelentéstani módosulásokat is eredményez. Az alábbi névpárok közt grammatikai és jelentéstani szinten ugyan vannak különbségek, de „névtani” szinten nincsenek. Az érintett nyelvekben eltérő formában használatosak, de mint nevek voltaképpen pontos megfelelői egymásnak.

A *felé* és a *do* megfelelése esetében csupán az a tipológiai különbség van, hogy a szlovák előljárónak a magyarban törvényszerűen névutó vagy rag felel meg. Jelentéstanilag a pontos szlovák megfelelője *smenom k ...* nehézkes, a földrajzi nevekben nem használatos.

felé → *do*: Ipoly mente (9): *Bél felé* → *do Bieloviec*, *Ipolyságfelé* → *do Šah*, *Kis-Keszifelé* → *do Malých Kosíh*, *Kis-Peszkek felé* → *do Malého Peseku*, *Ság felé* → *do Šah*, *Szakállos felé* → *do Sakáloše* : *do Ipeľského Sokolca*, *Szalka felé* → *do Salky*, *Szetefelé* → *do Setichu* : *do Kubáňova*, *Tompafelé* → *do Tompy*.

felől → *z*: Ipoly mente (3): *Esztergom felől* → *z Ostrihomu, Szete felől* → *ze Setichu, Visk felől* → *z Vyškoviec n/Ipl'om*.

alatt → *za*: Ipoly mente (2): *Aproszlás szőlők alatt* → *Drobné diely za Vinicami* : *Drobné diely za vinicami, Nagyoszlás szőlők alatt* → *Velké diely za Vinicami* (: *Velké diely pod vinicami*).

alja/alatt → *pod*: Ipoly mente (12): *Gödöralja* → *Pod jamou, Hegyalja* → *Pod Horou, Kert alja* → *Pod záhradami, Kertalja* → *Pod záhradmi, Máva alja* → *Pod Mavou, Négő alja* → *Pod Négóm, Part alja* → *Pod brehom, Pinczék alja* → *Pod pivnicami, Pusztákalja* → *Pod pustatinou, Somos alja* → *Pod Šomoše, Szekeresd alja* → *Pod Szekeresdom, Závóz alja* → *Pod závozom; Zoboralja* (8): *Bahorecz alatt* → *Pod Bahorcom/Pod bahorcom, Kopotthegy alatt* → *Pod holým vrchom* : *Pod Holým vrchom, Nyitrai út alja* → *Pod nitrianskou cestou, Poronnák alja* → *Pod poronou, Sűrűk alja* → *Pod húštinou, Szilas alatt* → *Pod Silašským, Szőlők alatt* → *Pod vinohradmi, Szőlők alatt* → *Pod vinohrady*.

alja → *pri*: *Zoboralja: Tormos ut alja* → *Pri chrenovskej ceste*.

eleje → *pred*: Ipoly mente (2): *Mészög eleje* → *Pred hlbunami, Pincek eleje* → *Pred pivnicami*.

megett ~ mege → *za*: Ipoly mente (5): *Berekmegett* → *Za kružinami, Kertmege* → *Za záhradou, Kertmegett* → *Za záhradami, Sáncz mege* → *Za priekopou, Szőlők megett* → *Za vinicami*.

köze → *medzi*: Ipoly mente: *Két út köze* → *Medzi cesty*.

fölött ~ föle → *nad*: Ipoly mente (3): *Szőlők fölött* → *Nad vinicou, Templom fölött* → *Nad kostolom, Viski út föle* → *Nad vyškovskou cestou*.

mögött ~ mögötti → *nad*: *Zoboralja: Szőlő megett* → *Medzi vinicami ~ Nad vinicami*.

mögött ~ mögötti → *za*: *Zoboralja: Alsó kert mögötti* → *Za dolnými záhradami*.

melléke ~ mellék → *pri*: Ipoly mente (2): *Holt Ipoly melléke* → *Pri Mrtvom Ipli, Sármellék* → *Pri blate; Zoboralja: Patak melléki* → *Pri potoku*.

– → *pri*: *Zoboralja: Keresztfa dűlő* → *Hon pri kríži*.

c) Magyar toldalék → szlovák előljáró

A vizsgált helynevekben — az Ipoly mentén 19, Zoboralján 4 eset — a magyar toldalékok előljáróként realizálódnak a szlovák helynevekben, pontosabban a szlovák előljárós szerkezet magyar előzménye toldalékot tartalmazó helynév. A toldalék elsősorban rag, mely hasonló funkciót tölt be, mint az előző csoport helyneveiben a névutó-utótag (nevezetesen viszonyítást, irányjelölést). Három zoboralji név esetében *-i* képző a toldalék, mely ugyancsak viszonyító funkciót tölt be.

-ra → *do*: Ipoly mente: *Ipoly-Szakállosra* → *do Sakáloše*.

-ra → *k*: Ipoly mente: *Nagy útra dűlő* → *Hon k Velkej ceste*.

- ra → nad: Ipoly mente: *Szetei utra düľő* → *Nad Kubáňovskou cestou*; Zoboralja: *Rétre düľő* → *Nad lúkamy*: *Nad lúkami*.
- ról/-ről → z/zo (ze): Ipoly mente (13): *Alsó-Szemerédről* → *z Dolniech Seme-rovcov*, *Bajtáról* → *z Bajtavy*, *Bélről* → *z Bieloviec*, *Kis-Sallórol* → *zo Šalova* : *z Tekovských Šanužek*, *Páldról* → *z Paldu*, *Parkanról* → *z Parkanu*, *Párkányról* → *z Parkany* , *Pástórol* → *z Pastoviec*, *Százdról* → *ze Szazdic*, *Százdról* → *zo Szazdic*, *Tergenye röl* → *z Trgyně*,⁶ *Tompárol* → *z Tompy* : *z Tupej*, *Zalabárol* → *ze Zalaby*.
- nál/-nél → pri/u: Ipoly mente (3): *Litasnál* → *Pri Litašovi* : *U Litaša* : *U Litašu*, *Temetőnél* → *Pri cintoríne*, *Zalabai útnál* : *Zalabai utnál* → *Pri zalabskej ceste*.
- i → pri: Zoboralja (3): *Határmegyei düľő* → *Pri chotári*, *Gesztei út szeri* → *Pri hosťovskej ceste*, *Pásztor úti* → *Pri pastierskej ceste*.

3.1.3. Megváltozik a név grammatikai szerkezete

Az eddig tárgyalt átváltási műveletek némelyikénél is valamilyen szinten változik a grammatikai szerkezet, de szinte elhanyagolható a név jelentésének módosulása. Az alábbi átváltási műveletek esetében a grammatikai szerkezet megváltozása maga után vonja a jelentésváltozást, pontosabban a név információtartalmának módosulását. Néhány alábbi adatnál előfordul a számbeli eltérés is, de mivel nem ez a domináns különbség a célnyelvi és a forrásnyelvi adat között, itt tárgyalom őket.

Az Alsó-Ipoly mentéről 26, Zoboraljáról 17 helynevet vizsgáltam ebben a kategóriában.

a) Implicitáció

Számos kétrészes magyar névből a fordítás során egyrészes szlovák név keletkezett. Az átváltási művelet során nem a jelentések összevonása következtében csökkent a nevet alkotó elemek száma. Összevonásnál ugyanis a fordító egyetlen szóval is vissza tudja adni a két vagy több forrásnyelvi szó értelmét, tehát sem a jelentése, sem az információtartalma nem változik az eredeti kifejezésnek. Az alábbi helynevek esetében a kétrészes magyar névnek csak egyik névrésze került átváltásra.

Implicitációs művelettel az Ipoly mentén 21, Zoboralján 7 szlovák név keletkezett.

Attól függően, hogy melyik funkcionális névrész került át a szlovák nyelvbe két csoportot különíthetünk el.

aa) Az alapelem (vagy egy része) kerül a szlovák névbe

Ipoly mente (8): *Cseres oldal* → *Stráň*, *Dunalápa* → *Bariny*, *Falu alatti rét* → *Lúky*, *Gyümölcsös irtások* → *(Vyrúbany sad)* : *Klčoviny*, *Ipoly homoka* →

⁶ Cseh hatás.

Pieskoviská, Legelő pótlások → *Dodatky, Magyalas és Egerdő* → *Les, Uradalmi tag* → *Diely*; *Zoboralja* (4): *Alsó rétek* → *Lúky* (: *Dolné lúky*), *Baba irtvány* → *Kopanica, Forgács major* → *Majer, Korpa irtvány* → *Klčovisko/Klčovisko*.

ab) A megkülönböztető elem (vagy egy része) kerül a szlovák névbe

Ipoly mente (13): *Csádék körtvélyes* → *Šariny, Gyepföldek* → *Pažit, Hangyásmajor* → *Handaš, Kenderföld* → *Konopisko, Kendervölgy* → *Konopisko : Konopnisko, Kertallyi tábla* → *Pod záhradmi : Pod záhradami, Kertmegi vető* → *Záhumenice, Mészög* → *Hlbiny, Patakra dülő* → *K potoku, Ság felőli vető* → *Od Šiah, Sás dülő* → *Šariny, Szőlőhegy : Újhomokok* → *Vinice, Tompa felőli vető* → *Od Tupej*.

Két név fordításakor (*Béli határnál* → *Pri bielovskom, Szuh út föle* → *Nad hradskou*) mind a megkülönböztető elem, mind az alapelem valamilyen módon átkerül a szlovák változatba. A célnyelvi változat a magyar név megkülönböztető elemét (vagy elemeinek egyik tagját) használja fel az alapelem funkciójának kifejezésére. Az adott funkció alaki kifejezőeszközei a forrásnyelvi változatban is megjelennek.

Két név esetében a lezajlott átváltási művelet annyiban különbözik a fent tárgyalttól, hogy nem egy-, hanem kétrészes név jön létre: *Nagyoszlás a Mahéron* → *Velké diely, Kis somo és nagy somorét szög* → *Šomova lúka*. Ráadásul a *rét*-ek esetében egy „összefoglaló” név keletkezik. A jelenség hasonlóságot mutat a jelentések összevonásával.

Akár a tükörfelfordítások között is tárgyalhatnánk a következő két nevet: *Homokok aproslás* → *Piesky : drobné diely, Rajcsur Nagyoszlás* → *Výbeh : Velké diely*, hiszen leszámítva a számbeli eltéréseket „tökéletes” megfelelésekről van szó. Mindkét esetben a fordító a két névrészt tartalmazó magyar helynevet úgy emeli át a szlovák nyelvbe, hogy az egyes névrészeket önálló földrajzi névként kezeli. Tehát míg a magyar név egy földrajzi alakulatot jelöl, addig a szlovák kettőt. Ez az egyébként abszurd dolog azért nem zavarhatta a fordítót, mivel — ismerve az adott katasztert — tudta, hogy van *Homok(ok)* és *Aproslás* dűlőnév a területen. Olyan mélyen azonban nem ismerte a névanyagot, hogy tudja, a fenti két név együttesen egy harmadik térszíninformát jelöl. Nem valószínű, hogy a fordító egy lokalizációs pont névváltozataiként közölte volna a szlovák alakokat, mivel a térképen az egyik esetben gondolatjel (*Piesky – drobné diely*), a másik esetben vessző (*Výbeh, Velké diely*) választotta el a neveket.

A zoboralji névanyagból 3 név került ebbe a csoportba: *Gyalogút szeri* → *Pešinka, Majori dülő* → *Majerské, Badoskúti patak : Bartoskúti patak* → *Bartošov potok*.

b) Explicitáció

Explicitációs eljárással az egy vagy két tagból álló helyneveket két- vagy többtagú helynévvé alakítja a fordító. *Ipoly mente* (5): *Bánsághi* → *Dom Bánsághiho, Felső kukoriczás* → *Horné kukuričné pole, Hosszuak* → *Dlhé vetvy* :

Dlhá vetiev, Indóház → *Železničná zastávka, (Kígyósdomb :)* *Kígyós* → *Hadí vršok*; *Zoboralja (10): Csetertek* → *Za traťou Četerty (: Za traťou [Za ha'ou])*, *Hosszúk* → *Dlhé hony, Kerejtés* → *Ohradené zeme, Közös legelő* → *Výčapské spoločné pasienky, Meczke alatt* → *Pod Meskovým vrchom, Régi Nyitra* → *Staré rameno Nitry, Rétek* → *Gazdovské lúky, Szabadosok* → *Slobodné pole, Tilalmas* → *Zakázaný háj, Tilalmas alatt* → *Pod Zakázaným hájom.*

3.1.4. Egyéb

Az ide sorolt szlovák nevek az eddig tárgyalt átváltási műveletektől eltérő módon keletkeztek. Néhány esetben ugyan megjelennek a már ismertetett eljárások, de új, jelentésmódosító megoldásokkal közösen.

Az Ipoly mentéről 19, Zoboraljáról pedig 6 helynevet vizsgáltam itt.

Két Ipoly menti névben a magyar ragnak szlovák előljáró felel meg (*Ipoly-Pásztói hattárra dűlő* → *Hraniční hon od Pastoviec, Kis-Keszi határra dűlő* → *Hraničný hon od Malých Kosíh*), csakhogy nem ugyanahhoz a névelemhez járnak. Ebből kifolyólag eltérő jelentésű a szlovák név. Az ilyen jellegű átváltási műveletre nem a két nyelv grammatikai különbsége ad okot, hanem a lexikai kapcsolódási különbségek. A fordításelméleti szakirodalom jelentések áthelyezésének nevezi a jelenséget (KLAUDY 2002b: 113–6).

12 Ipoly menti helynév esetében a fordító a többtagú földrajzi neveket nem kezeli egységes egészként, a névelemek vagy névrészek önálló jelentései kerülnek át a szlovák nyelvbe. Ennek köszönhetően hozzávetőleges, körülírásszerű megfelelések jönnek létre. Nem beszélhetünk azonban más motivációról az újonnan létrejött név esetében (pl. *Két út köze Visk felé* → *Vyškovské medzicestie, Kisberek* → *Kroviny, Belső félhold* → *Vnútorný značený hon, Külső félhold* → *Vonkajší značený hon, Külső hegy* → *Závršie, Partonvaló* → *Na vršku, Rózsások* → *Kvetnica*).

Néhány fordítás, pontosabban annak eredménye annyira specifikus, hogy nem hasonlít egyetlen eddig vizsgált csoportra sem, illetve több átváltási művelet is felfedezhető benne. Ezért külön mutatom be az egyes eseteket.

Ipoly mente (5): *Gödriek* → *Jamy*: a szlovák változatban eltűnik a viszonyítás funkciója. *Hegydűlő* → *Na vrchu*: a fordításból eltűnik a fajtajelölő névrész, az irányjelölő viszonyító funkciónak alaki kifejezőeszköze pedig a szlovák előljáró, s a megfelelő rag. *Kiskút pást* → *Pri studničke*: eltűnik a fajtajelölő névrész, de a denotátumot továbbra is viszonyítást kifejező név jelöli. A szlk. *pri* előljáró m. megfelelője a *-nál/-nél* rag. *Kis utyika* → *Pri chodníku*: a két név közti meghatározó különbség nem a grammatikai szerkezet megváltozása (kétrészes → egyrészes), hanem egy új funkció, a viszonyítás megjelenése. *Kutak* → *Studničky*: az új név jelentéstartalma kibővül. A szlovák kicsinyítő képző a denotátum méretére utal.

Zoboralja (6): Közép Cseralja → *Pod cermi*: a megkülönböztető elem nem kerül átváltásra, csak az alapelem, ebben viszont számos eddig tárgyalt átváltási

művelet megjelenik. Az *-alja* m. utótagnak a szlk. *pod* előljáró felel meg, valamint számbeli eltérés is megfigyelhető. *Felvégi kertmegi dűlő* → *Na hornom konci za záhradami* (: *Za záhradami*): explicitációs eljárással került átváltásra a magyar név első tagja, melynek viszonyító funkciójú *-i* helynévképzője a szlovák névben *na* előjáróként realizálódik. A *kertmegi* szlovák „változatában” a számbeli eltéréstől a már korábban tárgyalt magyar utótag → szlovák előljáró megfeleltetés is fellelhető. A magyar elnevezés fajtajelölő névrésze nem kerül át a szlovák névbe. *Csentekút* → *Tichá cesta*: félreértelmezés eredménye a szlovák változat, mivel a magyar helynév egy kút, nem pedig egy út elnevezése. A valószínűleg családnévi eredetű *Csente* névrészt is a fordító helytelenül állítja kapcsolatba a *csendes* melléknévvel (szlk. *tichý/á*). *Geszti hegyalja* → *Podhost'ovský kopec*: a fordító a magyar név valamennyi elemét tökéletesen lefordította, csak rossz sorrendben adta vissza. Pontosabban a viszonyító funkciójú *-alja* utótag szlovák realizációját (*pod*) a másik névrészhez csatolta. Így a két helynév jelentésánál nem megfelelője egymásnak. *Tóban innen* → *Pred riekou* és *Tóban túl* → *Za riekou*: e két név esetében beszélhetnénk teljes átalakításról is, hiszen a felcserélt jelentések közt nincs értelmi, logikai kapcsolat. Pontosabban egyetlen kapcsolat a közös nemfogalomhoz való tartozás: a *tó* is, a *rieka* (folyó) is valamilyen természetes vizet jelöl. Nem tartom azonban valószínűnek, hogy ennyire tudatos lett volna a fordítás, a fordító. Véleményem szerint egy egyszerű „félrefordításról”, fordítási hibáról van szó, ahol a fordító összetévesztette a *tó* (szlk. *jazero*) és a *folyó* (szlk. *rieka*) célnyelvi megfelelőit.

Az alábbi Ipoly menti „vasutasnevek” (9) tulajdonképpen nem is „valódi” földrajzi nevek. Térképészeti körülírásokról, névfunkciójú megnevezésekről van szó. Fordításukban szinte valamennyi e fejezetben tárgyalt átváltási művelet megjelenik: pl. tükrökifejezés (*Cs. Állami vasutak Csata-Ság* → *Československé štátné železnice Čata-Šahy*), explicitáció (*Hontmegyei helyi érdekű vasút Krupina-Ság* → *Hontianská župna miestná dráha vo štátnom provožu Šahy-Krupina*) stb. Mivel sajátos csoportot alkotnak, ezért a többi helynévtől külön közlöm őket.

Cs. Állami vasutak Csata-Ság → *Československé štátné železnice Čata-Šahy*, *Cs. Állami vasúttak Csata-Ság* → *Čs. Štátné železnice Čata-Šahy*, *Cs. Állami vasúttak Csata-Ság* → *Čs. štátné železnice Čata-Šahy / Československé štátné dráhy Šahy-Štúrovo*, *Cs. Állami vasúttak Csata-Ság* → *Čs. štátné železnice Čata-Šahy-Krupina*, *Čs. állami vasúttak Bratislava-Szob* → *Čs. štátné železnice Bratislava-Szob* : *Československé štátné dráhy Bratislava-Štútovo (Szob)*, *Čs. állami vasúttak Csata-Ság* → *Čs. štátné železnice Čata-Šahy*, *Čs. állami vasúttak Csata-Ság-Krupina* → *Čs. štátné železnice Čata-Šahy-Krupina*, *Hont megyei helyi érdekű vasúttak Krupina-Ság* → *Hontianská župná dráha Krupina-Šahy*, *Hontmegyei helyi érdekű vasút Krupina-Ság* → *Hontianská župna miestná dráha vo štátnom provožu Šahy-Krupina*.

3.2. Átírás (transzkripció)

Akár kölcsönszónak is tekinthetnénk e kategória helyneveit, ha feltételeznénk a „szlovák” változat élőnyelvi használatát. Erre vonatkozóan azonban egyelőre nincsenek adataim, az elkövetkezőkben tervezek ilyen irányú kutatásokat. Tudtommal az érintett térképészeti hivatal sem végzett élőnyelvi kutatásokat, amely a területen élő szlovák lakosság névhasználatát vizsgálta volna. (Ami az Alsó-Ipoly mentét illeti, az első szlovák térkép készítésekor még elenyésző volt a szlovák lakosok száma, de ma sem számottevő.) Az alábbi esetekben pontosan az átírás a lényeg, mivel nem a névhasználati tényezők döntöttek az új térképek elkészítésekor, hanem a nevek „szlovákosítása”. Ha nem sikerült a név szlovák „eredetijét” megtalálni, és a lefordíthatósággal is gondok voltak, egyszerűen átírták szlovák helyesírással a neveket. Az alábbiak közül több lefordítható lett volna (van is rá példa a fenti anyagban, pl. *Berek, Irtás*).

Az Alsó-Ipoly menti korpuszban 25 nevet vizsgáltam ebben a kategóriában, mely az átváltási műveletek 7,41%-ának felel meg: *Bajcsik* → *Bajčik*, *Bakák* → *Bakák*, *Berek* → *Berek*, *Csárad* → *Čarad*, *Csiklós* → *Čikloš*, *Dóna patak* → *Dóna potok* : *Dóna*, *Dutkás* → *Dutkáš*, *Egeres* → *Egereš*, *Hustyanka* → *Hušťanka*, *Irtás* → *Irtáš*, *Kocsárihegy* → *Kočáryhed'*, *Kusztus* → *Kustuš*, *Mahér* → *Mahér*, *Matheisz* → *Matheis*, *Morotva* → *Morotva*, *Parassa* → *Parassa*, *Pleska* → *Plieška*, *Sódar* → *Šódar*, *Somosok* → *Šomoše*, *Szilva* → *Silváš* : *Silvas*,⁷ *Szengyi* → *Sendi*, *Tabán* → *Tabán*, *Tábla* → *Tabla*, *Tótmál* → *Tótmal*, *Tsárad* → *Čarad*.

Zoboralján mindössze egy ide sorolható helynevet találtam, ami 0,52%-ot jelent a többi átváltáshoz viszonyítva: *Heréb* → *Hrīb*.

Néhány név esetében valószínűsíthető, hogy szlovák/szláv névadás eredménye, illetve hogy köznévi előzménye szlovák/szláv közszóra vezethető vissza (pl. Ipoly mente: *Hustyanka* → *Hušťanka*, *Pleska* → *Plieška*; Zoboralja: *Heréb* → *Hrīb*). Mivel ebben az irányban még nem folytattam vizsgálódást, egyelőre az átírások közt vizsgálom őket.

3.3. A szlovák név új motiváción alapul

Az Alsó-Ipoly mentén 51 (15,13%), Zoboralján pedig 9 (4,76%) esetben az illető terület, tereptárgy stb. szlovák neve a magyartól függetlenül, eltérő motivációval keletkezett. Lássunk néhány példát! Ipoly mente: *Agyigás és Szegényvölgy* → *Slovenský dvor*, *Alsó lehen* → *Dolný odpočinok*, *Bagók* → *Viničky*, *Belső földek* → *Pri dedine*, *Belső lehen* → *Vnútorňý odpočinok*, *Bencze* → *Kolíška*, *Csádék körtvélyes* : *Telkek és körtvélyes* → *Pri železnici*, *Csonka* → *Pri Ipli*,

⁷ Érdekes, hogy a magyar változat tőalakú, míg a „szlovák” megfelelőben képző található. Valószínű, hogy a név élőnyelvi alakja volt hatással a fordításra, mely manapság is *Szilvás* formában használatos.

Lucska → *Nad vyškovskou cestou, Mogyorós föle* → *Rovné, Nagyhegy* → *Vinice, Németföldek* → *Nemecké zeme*,⁸ *Nyüggő* → *Ilovité, Oldalirtvány* → *Pri Plešine, Proletár föld* → *Kamenec, Ráczok rétje* → *Lúka raczkov*,⁹ *Rakottyás* → *Sklad, Vadalmás* → *Pivničky, Vadalmás* → *Plané, Verbokok* → *Vrbiny, Zakhegy* → *Žabinec*; *Zoboralja: Czéczés* → *Čerge, Domoczi* → *Nad Sto jarkami, Huntára véggel* → *Dolný háj, Kontrák* → *Cvičište, Nyárok* → *Háj horný: Horný háj, Párizsi patak* → *Hunbák, Urasági erdő* → *Štátne lesy, Zöldes part* → *Holý vrch, Zöldes part mögött* → *Pod Holým vrchom*.

4. Összegzés

Összefoglalva az eredményeket elmondható, hogy a fordítások többségét az elsődleges magyar név motiválta. *Zoboralja* és az *Alsó-Ipoly* mente helyneveinek csak töredékéről állítható, hogy a szlovák lett volna az elsődleges név (pl. *Husťyanka* → *Hušťanka, Pleska* → *Plieška*). A fentiek is bizonyítják, hogy a szlovák névanyag szorosan kapcsolódik a magyarhoz, a tükörfordítások és az átírás mellett nagyrészt olyan grammatikai átváltási műveletek eredménye, melyek nem vagy csak minimális mértékben okoztak jelentésmódosulást. Az eltéréseket elsősorban a két nyelv grammatikai rendszerének különbségei, illetve a szóalkotási sajátosságok magyarázzák. Új motiváció a fordítások csak töredék részénél jelenik meg: az *Ipoly* menti névanyagban 15% körüli az aránya, *Zoboralján* nem éri el az 5%-ot.

		Alsó-Ipoly mente		Zoboralja	
		név	%	név	%
tükörfordítás	tükörszavak (kalkok)	136 (52,10%)*	40,35%	118 (65,92%)*	62,43%
	formaváltás	80 (30,76%)*	23,73%	36 (20,11%)*	19,04%
	megváltozik a grammatikai szerkezet	26 (09,96%)*	7,71%	17 (09,49%)*	8,99%
	egyéb	19 (07,27%)*	5,63%	8 (04,46%)*	4,23%
	összesen	261	77,42%	179	94,69%
átírás (transzkripció)		25	7,41%	1	0,52%
új motiváció		51	15,13%	9	4,76%
Összesen		337	100%	189	100%

1. táblázat. Átváltási műveletek az *Alsó-Ipoly* mentén és *Zoboralján*.

(* = A tükörfordításban belül.)

⁸ Tükörfordításról is beszélhetnénk, ha a *Német-földek* német nemzetiségűeké, s nem a *Német* családé lett volna.

⁹ A fordító számára nem volt világos, hogy a *Rácz* családnév. Ismerhette viszont a *racka* juhajtát, s a két szó hasonlósága alapján született meg a fordítás.

A névanyag változása tükrözi a változást kiváltó okot is. Ez esetünkben a hivatalos nyelv megváltozása. Az Alsó-Ipoly mentéről elmondhatjuk, hogy a változás főként a hivatalos nyelvet érintette, nem pedig a lakosságot. A szlovák nyelvű lakosok aránya nem számottevő (Ipolyság városa kivétel, ahol a lakosság harmada szlovák nemzetiségűnek vallja magát, illetve Gyerk, ahol kb. 40% a szlovákok aránya), az itt élő emberek a magyar elnevezéseket használják. Zoboralján a Trianon óta eltelt 90 év alatt jelentősen megváltozott a lakosság összetétele. A szláv, illetve szlovák nyelvű lakosság ugyan a honfoglalást megelőző időktől kisebb-nagyobb számban jelen van a területen, a vizsgált dűlőnevek azonban magyar névadás eredményei (leszámítva néhány hegy- és víznevet: *Tribececs, Zobor, Zsibrica, Nyitra* stb.).

Jelen írásomban a különböző korú és nyelvű térképek névanyagára, illetve ennek vizsgálatára támaszkodva tettem megállapításokat. A levonható tanulságokat pontosítaná az élő névanyag fentiekkel való összevetése. Jómagam mindkét területen gyűjtöttem élőnyelvi adatokat (Zoboralján 10-12 évvel ezelőtt a szakdolgozatomhoz, majd az egyetemi doktori munkámhoz, az Ipoly mentén pedig 2005-ben a doktori disszertációmhöz), azonban csak a magyar ajkú lakosság köréből választottam adatközlőket. Érdeemes lenne olyan élőnyelvi és névhasználati kutatásokat is végezni, amely a szlovák nyelvű lakosság által használt névanyag összetételére is kiterjed. Kiderülne, hogy ez mennyiben egyezik a szlovák nyelvű térképeken található hivatalos névállománnyal, illetve milyen viszonyban van a magyar elnevezésekkel.

Irodalom

- Barangoló = *Barangoló Csallóköztől Bodrogekig*. Pozsony, 1995.
Bv. = *Birtokvázlat*. [Lontó], 1856.
HAJDÚ MIHÁLY (2002) A magyar névkutatás helyzete. *Szörös Kő* 6: 36–41.
HOFFMANN ISTVÁN (2003), *Magyar helynévkutatás. 1958–2002*. Debrecen.
HORVÁTH ILDIKÓ–TELEKINÉ NAGY ILONA (2000), *Csilizköz földrajzi nevei*. Pozsony.
JANKUS GYULA (1988), *Az Érsekújvári járás keleti részének helynevei*. MND. 79. sz. Bp.
JANKUS GYULA (1994), *A lévai járás (Dél-Szlovákia) hét községének helynevei*. MND. 132. sz. Bp.
KLAUDY KINGA (2002a), *Bevezetés a fordítás elméletébe*. Bp.
KLAUDY KINGA (2002b), *Bevezetés a fordítás gyakorlatába*. Bp.
K1 = *Mappa terrenum possessionis Lonto I: Comitatus Hontensi Ingremiatae inter dominos terrestres proportionaliter subdivisum repraesentans*. 1824.
K2 = *Térképe Lonthó Tagosított Határának*. Felmérte BELCSÁK KÁROLY mérnök. 1852.
KTK. = *A katonai térképek krónikája*. Készítette a Magyar Honvédség Térképészeti Hivatala. Bp., 1996.

- Pesty, Hont = *Hont vármegye és kiegészítések. Pesty Frigyes kézíratos helynévtárából*. Közreadja BOGNÁR ANDRÁS. Szentendre, 1984.
- TÖRÖK TAMÁS (2002a), *Zoboralja földrajzi nevei a történeti térképek tükrében*. Bp.
- TÖRÖK TAMÁS (2002b), *Zoboralja magyar helynevei szlovák térképeken*. In: *Köszöntő kötet B. Gergely Piroska tiszteletére*. Szerk. GRÉCZI-ZSOLDOS ENIKŐ–KOVÁCS MÁRIA. Miskolc. 190–4.
- TÖRÖK TAMÁS (2002c), *Zoboralja történeti helyneveinek vizsgálata*. *Fórum Társadalomtudományi Szemle* 1: 107–23.
- TÖRÖK TAMÁS (2005), *Tipológiai vizsgálatok Ipoly mente helynevei körében*. In: *Regionális dialektusok, kisebbségi nyelvhasználat*. Szerk. VÖRÖS FERENC. MNyTK. 224. sz. Bp.–Nyitra–Somorja. 153–60.
- TÖRÖK TAMÁS (2006), *Ipoly mente tulajdonneveinek szlovák változatai*. In: *Vallanak a neveink múltjáról és jelenéről. Magyar névtani kutatások Szlovákiában*. Szerk. VÖRÖS FERENC. MNyTK. 225. sz. Bp.–Nyitra. 83–95.
- VÖRÖS FERENC (2004), *Névpolitika a Felvidéken*. In: *A magyar nyelvi kultúra jelene és jövője*. Szerk. GLATZ FERENC. Bp. I, 367–81.
- VÖRÖS FERENC (2006), *Helvénykutatás a Felvidéken*. In: *Vallanak a neveink múltjáról és jelenéről. Magyar névtani kutatások Szlovákiában*. Szerk. VÖRÖS FERENC. MNyTK. 225. sz. Bp.–Nyitra. 27–61.
- VÖRÖS OTTÓ (2006), *Regionalizmusok és archaizmusok szlovákiai magyar vízrajzi köznevekben*. In: *Vallanak a neveink múltjáról és jelenéről. Magyar névtani kutatások Szlovákiában*. Szerk. VÖRÖS FERENC. MNyTK. 225. sz. Bp.–Nyitra. 62–70.
- VSOS. = *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku 1–3*. Bratislava, 1977–1978.